

Trondheims middelalderlige topografi

Af Clifford Long

Innledning

Da arbeidet begynte i mai 1970 med omleggingen av asfaltdekket i Søndregate, Trondheim, var man klar over at det lå et nokså tykt kulturlag under gatens daværende overflate. For å tåle dagens tungtrafikk måtte dette fjernes, og erstattes med et tettere sandlag. Trondheim kommune i samråd med Fylkeskonservatoren besluttet å kjøre vekk den øverste meteren, som man mente dreide seg om materiale fra tiden etter Reformasjonen.

Men det viste seg snart at kulturlagene var så dype og myke at de fortsatt ville være et problem for det nye gatedekket. Til slutt ble det bestemt at disse lagene burde fjernes helt ned til den sterile undergrunn. Her var det ingen tvil om at det gjaldt materiale fra middelalderen, og etter Fornminneloven av 1951 kunne ikke dette materialet fjernes uten videre: en omfattende arkeologisk utgravning måtte først legges opp. Dette kunne først komme i gang i mai 1971, men i mellomtiden klarte man å registrere en del opplysninger fra den del av Søndre gate hvor gatearbeidene hadde kommet så langt at det var rimelig å få dem fullført.

Utgravningene tok til i 1971 som planlagt, og et stort område aller sørligst i Søndregate ble gravd ut. Utgravningene måtte gjennomføres i to parseller for ikke å blokkere utkjørslene fra byens brannstasjon. Kulturlagene gikk usedvanlig dypt - her hadde det tydeligvis vært et gammelt dalsøkk som i tidens løp

ble fylt igjen - og bevaringstilstanden av tre og andre organiske materialer var meget god.

Et annet område som også ble undersøkt i løpet av sommeren 1971 var byggetomten til Forretningsbanken A/S. Til tross for at tomten bare lå ett hundre meter lenger nord på vestsiden av Søndregate, var kulturlagene her tynnere og trematerialet dårlig bevart.

Allerede høsten 1971 begynte man å planlegge den neste utgravningsoppgaven. Dette var eiendommen Søndregate 4, hvor Trondhjems Sparebank skulle reise et nytt kontorbygg. Tomten lå like ved det tidligere undersøkte området foran brannstasjonen, slik at man kunne håpe å få forbindelse i kulturlagene.

På denne tomten sto et praktfullt 1700-talls trepalé. Det ble bestemt at huset kunne tas ned og gjenreises på en ny tomt i Erling Skakkes gate, men da denne nye tomten også lå innenfor Trondheims middelalderske bykjerne, måtte arkeologene slippe til før gjenreisningen kunne komme i gang. To store utgravningsprosjekter ble altså planlagt for sommeren 1972.

De neste tre årene ble travle tider for middelalderarkeologien i Trondheim. I 1973 ble arbeidet på tomten i Erling Skakkes gate avsluttet, mens man fortsatte i Søndre gate til høsten 1975. I 1973 startet man på et nytt felt i Kjøpmannsgaten, hvor Kommunens nye folkebibliotek er planlagt. På grunn av stående bygninger - bl.a. den berømte Kjøp-

mannsgaten 26 som brukes av Riksantikvaren til utgravningskontor og arbeidslokaler, samt innkvartering for deltakere og ikke minst en utstilling med funn fra utgravningene - skal utgravningen på Bibliotekets tomt fortsette noen år fremover, alt ettersom byggeplanene iverksettes og de stående husene fraflyttes.

Med unntagelse av tomten i Erling Skakkes gate, har disse utgravningene funnet sted i det samme kvartalet i byen: et begrenset område nord-øst for Vår Frue kirke. Se fig. 1.

Ved siden av Domkirken, er Vår Frue den eneste kirken som står igjen av Trondheims mange middelalderkirker. Imidlertid har den lite av sitt middelalderpreg tilbake - skipet ble forlenget til det dobbelte i 1685, og et svært vesttårn ble bygd i 1739. Denne kirkens skjebne kan ansees å være typisk for Trondheim, hvor nesten alt fra middelalderen enten har forsvunnet, eller er blitt forandret til det ugjenkjennelige. Til og med dagens gatemønster er fra 1681, da byen ble planlagt på nytt etter en katastrofal brann. Flere ganger ble Trondheim hjemsokt av ildebranner, og etter at byen ble totalt ødelagt ved en brann i april 1681, fikk general Johan Caspar von Cicignon i oppdrag fra kongen å bygge den opp igjen. Den nye byen skulle være trygget mot fremmede fiender (svenskene satt i byen i 1658 etter Roskildefreden) og mot brann, den hjemlige fienden. Den skulle ha festningsverk og brede gater. Den middelalderiske byen med sine smale og krokete gater forsvant, ettersom Cicignon hverken tok hensyn til eiendomsgrenser eller de gamle gatene. Trondheim i dag er i grunnen Cicignons by. Jfr. fig. 4 og 5.

Gater fra tiden før Cicignon

Heldigvis eksisterer det noen kart fra tiden før den store bybrannen. Alle er fra midten av 1600-tallet, og det som ble tegnet av svensken Olaus Naucler i 1658 er kanskje det mest kjente. Se fig. 3.

I 1890-årene oppdaget lokalhistorikeren Henrik Mathiesen at de mange smale veitene og bakgatene i Trondheim delvis var å kjenne igjen på disse gamle kartene. Det viste seg nemlig at noe av det gamle gatenettet hadde overlevd Cicignons regulering, om enn i en nokså redusert form. Jfr. fig. 3 og 5.

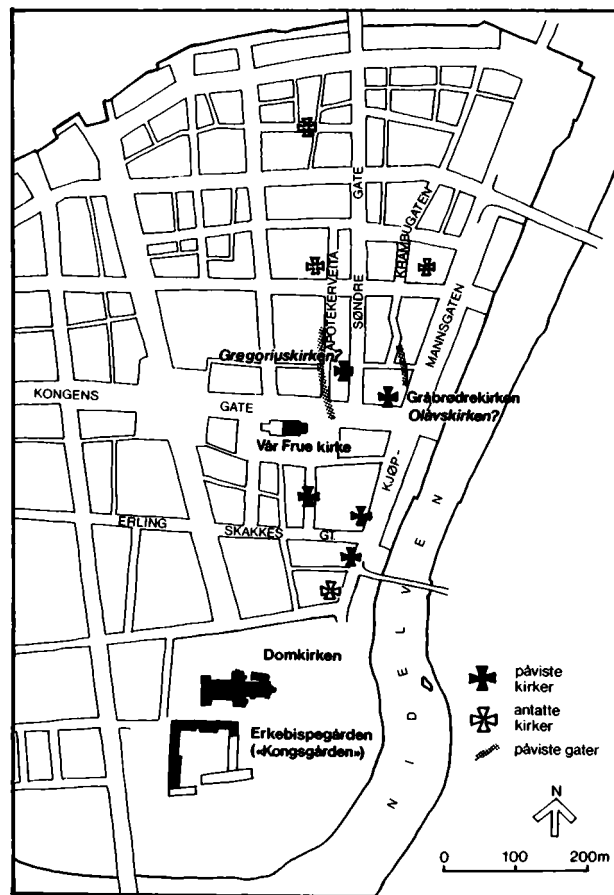


Fig. 1. Trondheims sentrum -- situasjonskart. Middelalderbyen var begrenset til et område langs Nidelvens nedre løp.

I området nord-øst for Vår Frue kirke fins to av disse gatene som allerede eksisterte før 1681. Den som nå heter Krabugata løper mer eller mindre parallelt med elven, men Krabugatens løp i dag svarer ikke nøyaktig til gaten som man ser tegnet inn på kartet fra før bybrannen. Før 1681 fortsatte gaten tydeligvis lenger mot sør, men denne sørligste delen forsvant under den nyanlagte Kjøpmannsgaten. Sent på 1700-tallet, hvis ikke på 1800-tallet, foretok man en liten omregulering av den del som var igjen.

Nå ligger tomten til det nye folkebibliotek akkurat der hvor denne senere reguleringen fant sted, og under utgravningen av tomten har man avdekket det eldre gateløpet, - ikke bare fra før den siste reguleringen, men langt tilbake i middelalderen. I løpet av de siste tre utgravningssesonger har man fjernet flere lag med trebrogning, og i enkelte deler av feltet er man kommet helt ned til et 1000-talls nivå. Forøvrig mente lokalhistorikeren Mathiesen at gaten svarte til middelalderens Kaupmannastrete, som omtales bl.a. i et 1500-talls håndskrift av Magnus Lagabøters bylov av 1276, men bevis for en slik konklusjon er fremdeles mangelfull (fig. 6).

Den andre gaten i området nord-øst for Vår Frue kirke som kan spores tilbake til tiden før bybrannen i 1681, har fått sitt nåværende navn Apotekerveita fra byens første apotek som ble etablert her i 1661. Også denne gaten løper i en nord-syd retning, og skulle svare til den senmiddelalderiske Bredgaten, som man mener var en av byens hovedgater. På de gamle kartene løper gaten fra fjorden i nord og helt gjennom byen til elven like øst for Domkirken. Under Cicignons regulering ble den stortsett bortregulert, bortsett fra denne strekningen nord for Kongensgate, som altså er dagens Apotekerveita.

En fortsettelse av denne gaten mot sør kom for dagen under en utgravning i selve Kongens gate i 1928. Flere lag med trebrogning ble avdekket, men det viste seg å være vanskelig å datere de enkelte

fasene. Imidlertid prøvde man å knytte lagene til kjente historiske begivenheter, f.eks. bestemmelser i byloven fra 1276 om gatebredden, og et kongelig påbud som fulgte etter bybrannen i 1598 om gateutvidelsen.

I 1975 så denne gatens mange trebrogninger dagens lys igjen, da kommunen holdt på med å skifte ut de gamle vann- og kloakkrør i Apotekerveita. Profilen i grøften ble renset og tegnet, men de eldste lagene lar seg fremdeles ikke datere (fig. 7).

På grunn av små reguleringer i de senere årene er Apotekerveitas nåværende trasé ikke helt den samme som den var i senmiddelalderen. Ifølge de før nevnte kartene fra før 1681 skulle den svinge svakt mot vest, og da skulle den være å finne innenfor en eiendom som er planlagt utgravd 1976-77. Hvis kulturlagene ikke er blitt forstyrret av nedskjæringer fra nyere tid, vil man ha anledning til å undersøke hvert lag nedover og forhåpentligvis komme frem til en mer sikker datering av de enkelte fasene, og særlig den eldste. Ifølge den tradisjonelle oppfatning av Trondheims vekst og utvikling, skulle dette området av byen først bli bebygd i det 11. århundrets andre halvdel. På nabotomten, som ble gravd ut i 1937 i forbindelse med byggingen av Telegrafkontoret, var levninger av hus og gårdsrom fra middelalderen ganske godt bevart.

Kartene over byen fra før den store brannen kunne fortelle at dagens Krabugate og Apotekerveita eksisterte før 1681. Utgravningene har påvist at de eksisterte i middelalderen, og kanskje allerede på 1000-tallet.

I tillegg til disse to nord-sydgående gatene, viser Nauclers kart en usedvanlig bred tverrgate, som skjærer gjennom kvartalet nord-øst for Vår Frue kirke. Den ble kalt for Øvre Almenning, og etter bybrannen i 1681 ble den brukt til å stikke ut nye tomter til folk som tapte sine eiendommer på grunn av Cicignons nye byplan. Imidlertid finnes det idag to

korte veiter som må være rester av almenningen. Men i motsetning til Krambugaten og Apotekerveita, eksisterte ikke Øvre Almenning i middelalderen. Man mener at den var en av tre brede gater som ble lagt ut etter det kongelige påbudet i 1598, antagelig for å tjene som brannintervaller i den ellers tette trebebyggelsen. Forsøket lyktes ikke særlig, for byen ble ødelagt av brann i 1651 og, som kjent, igjen i 1681.

Til tross for at denne brede Øvre Almenning krysset både det store utgravningsfeltet i Søndregate og bibliotekstomten i Kjøpmannsgaten, har man ikke klart å kjenne den igjen under utgravning. Dette skyldes at den antageligvis ikke var brolagt.

Man har spekulert litt på om almenningen var en utvidelse av en allerede eksisterende gate, eller om den ble stukket ut over tidligere eiendommer. Imidlertid har utgravningene ikke kunne kaste noe lys

over dette. I de middelalderiske kulturlagene på bibliotekstomten ble det avdekket flere passasjer som gikk ut mot øst og vest fra gaten. De var knapt to meter brede og var vanligvis brolagt med langsgående planker. Disse antas ikke å være offentlige veiter, men snarere private passasjer som førte inn til de enkelte eiendommene langs gaten. Det kan hende at en av disse tverrpassasjer ble brukt som snarvei mellom de to langgatene og ned til elven, og at den i tidens løp ble betraktet som en offentlig ferdselsåre, og at det var denne som etter 1598 ble utvidet til Øvre Almenning. En slik hypotese er selvfølgelig vanskelig å bevise, men man har ikke avdekket noen annen forløper for Øvre Almenning.

Kirker og kongsgårder

I Trondheim er det ikke bare middelalderens gate-nett som er nesten helt forsvunnet, men også de fleste

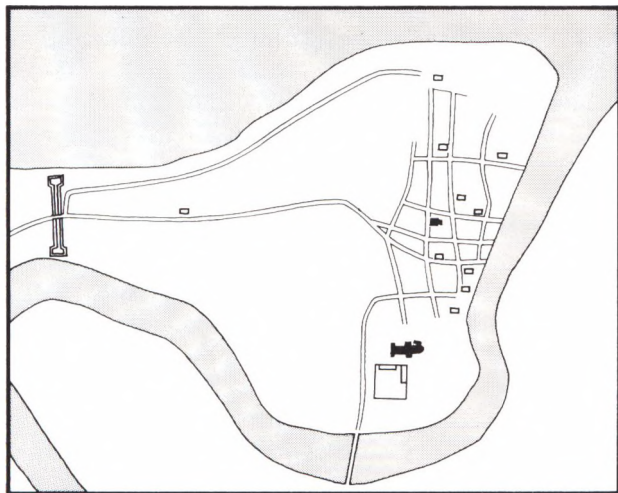


Fig. 2. Trondheim (Nidaros) på 1200-tallet. Rekonstruksjon basert på de senere kartene og de kjente eller antatte kirketomtene. (Domkirken og Vår Frue kirke i svart.)

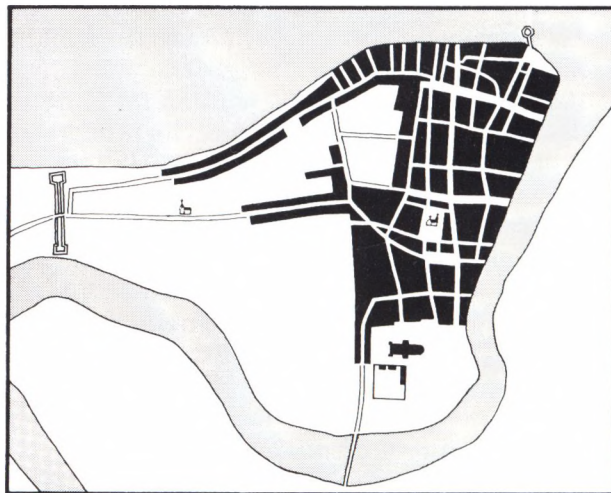


Fig. 3. Trondheim 1658. Basert på Nauciers kart. (Blant andre stavingsmåter på 1600-tallet finner man Trondhiem, Trundhiem, Trondem, Tronhem, Dronheem, Dronthem, m.m.)

minnesmerker. Det må ha vært flere monumentale bygninger i Trondheim før Svartedauen og nedgangsperioden: idag har vi bare Domkirken, Erkebispegården og Vår Frue kirke. Ved midten av 1800-tallet var visse deler av Domkirken forfalne, men den er nå blitt gjenreist etter et antatt middelaldersk mønster. Erkebispegården, som etter Reformasjonen ble brukt bl.a. av det militære, er også nylig blitt restaurert, mens Vår Frue kirke, som ble totalt forandret etter Reformasjonen, gjennomgikk en grundig »restaurering« ved slutten av 1800-tallet. Andre bygninger fra middelalderen eksisterer ikke.

Fra skriftlige kilder kan man slutte at det i middelalderens Trondheim fandtes 12-14 kirker. Enkelte historikere har ment at det fantes mer enn 20, men dette tallet er sikkert for høyt. I byen og omegn fantes også et Benediktinerkloster, et Augustinerkloster, klostre for Svartebrødre og for Gråbrødre, et nonnekloster,

hospitaller og andre stiftelser, bl.a. en skole. Og så var det selvfølgelig kongsgården. Men som sagt er nesten alt forsvunnet.

Ifølge tradisjonen ble byen grunnlagt av Olav Tryggvason et par år etter at han tok makten fra Ladejarlene i 995. I 1016 ble Olav Haraldson tatt til konge og, ifølge sagaene, bygde han en kongsgård og en kirke viet til St. Clement. Man har tolket sagan slik at denne første kongsgården ble erstattet av et helt nytt anlegg da Magnus Olavsson (Magnus den gode) ble konge i 1035. Videre at Harald Hardråde (1046-66) flyttet kongsgården nok en gang.

Helt siden midten av det forrige århundret er teoriene gått ut fra at den første kongsgården lå lengst nord i byen, at Magnus benyttet et nytt område nordøst for Vår Frue kirke, og at Harald tok i bruk et område aller sørligst i byen der Domkirken og Erkebispegården står idag. Noen spor som klart kan set-

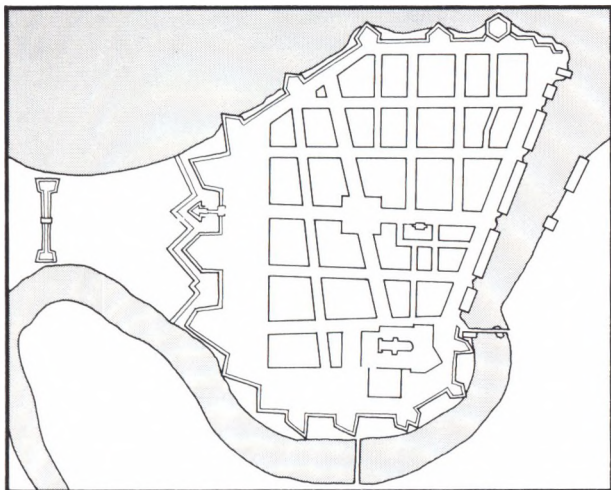


Fig. 4. Cicignons utkast for gjenoppbyggingen av Trondheim etter den store brannen i 1681.

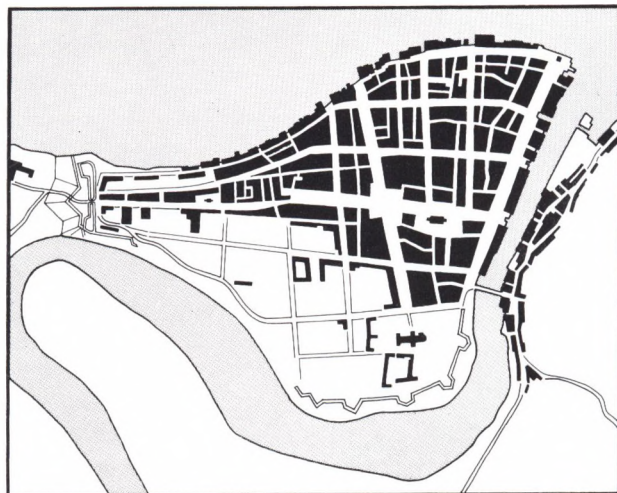


Fig. 5. Trondheim (Trondhjem) 1830. Basert på kapt. B. A. Bloms oppmåling. Cicignons brede gater dominerer bybildet, men man kan også gjenkjenne til en viss grad det senmiddelalderske gatenettet.

tes i forbindelse med Haralds kongsgård er aldri blitt funnet. Den fortsatte i bruk som kongsgård og nevnes så sent som i 1453, da Karl Knutsson Bonde kom til Trondheim, men deretter forsvinner den fra kildene. Blant Trondhjemmere blir Erkebispegården oftest kalt for »Kongsgården«, men dette har ikke noe med Haralds anlegg å gjøre: det sies at navneskiftet skyldes gårdens senere historie og bruk etter Reformasjonen.

Men det er særlig Magnus den godes arbeid som er interessant for oss, da den tradisjonelle beliggenheten av hans kongsgård er der hvor de store utgravningene har funnet sted siden 1970. Ifølge tradisjo-



Fig. 6. Den trebrolagte gaten som ble avdekket på Bibliotekstomten i Kjøpmannsgaten. 1200-talls nivå. Bildet viser hvordan ansvar for vedlikehold ble delt mellom de enkelte gårdseierne langs gaten.

nen bygde Magnus en kirke som skulle huse skrinet med de hellige levningene av hans far, og man mener at en kirkeruin som i det forrige århundret ble funnet under byens Rådhus (nå Folkebiblioteket) må være denne Olavskirken. Magnus begynte også å bygge en steinhall i kongsgården, skriver Snorre Sturlason, men det var etterfølgeren Harald, som fullførte bygningen - som en kirke viet til St. Gregorius.

Ruinen av en steinkirke som er blitt avdekket i utgravningsfeltet i Søndregate antas på grunn av beliggenheten å være Gregorius-kirken, men da det ser ut som om kirken først ble bygd i 1100-tallets første halvdel, er det meget vanskelig å godta sagskriverens beretning. Ved kirketomten fantes spor etter eldre trebebyggelse, men ingen ting tyder på at det allerede i 1060 sto en kirke her, og heller ikke at den avdekkete kirken ble påbegynt som et profanhus, slik som Snorre antyder.

Men hva hvis hypotesen om beliggenheten av Gregoriuskirken er feil? Da de topografiske opplysningene er tvetydige, kan man begynne å overveie om kirken i Søndregate er Gregoriuskirken i det hele tatt. Andre muligheter finnes, f.eks. Korskirken, Martinskirken. Da måtte Gregoriuskirken med sine 1000-talls forbindelser med Magnus den gode og Harald Hardråde ligge et annet sted i byen, f.eks. på Posthusets tomt. Kanskje kabalen vil gå opp i tidens løp.

La oss se litt nærmere på kirkeruinen som er blitt avdekket i Søndregate. To bygningsfaser kunne skilles. I den første besto kirken av et rektangulært skip, ca 20 m. langt og 10 m. bredt, og et apsidformet kor like så bredt som skipet. En trapp i skipets sør-østre

Fig. 7. Den middelalderske gaten under Apotekerveiten. Flere lag med trebrolægning kom for dagen under rørleggingsarbeidet.



hjørne førte ned til en liten hvelvet krypt under koret, og en annen trapp førte opp fra krypten til et tårn på nordsiden av koret. Tårnet ble senere revet og kirkegården ble utvidet over de tildekkete fundamentene.

Ved slutten av 1200-tallet rev man ned koret, og bygde et større rektangulært kor, men man beholdt den vesle krypten, slik at det nye korbygget delvis sto over krypten, delvis gikk ut i kirkegården mot øst. Når kirken ble nedlagt kan ikke sies med sikkerhet, men det var antageligvis før 1500: ved Reformasjonen omtales bare Vår Frue kirke, Korskirken og Gråbrødrene. Innenfor den sammenraste kirken lå minst tre graver. Store deler av tomten var forstyrret av forskjellige nedgravninger for kjellere, avløpsrør, avfall, osv. men i kirkens sør-vestre del fant man det opprinnelige tregulvet bevart under rasmassen.

Blant de løse steinene på tomten ble det funnet et stort fragment av et dekorert tympanon, som kanskje hadde prydet kirkens nordportal. Hovedinngangen var fra vest hvor kirken vendte mot den tidligere nevnte middelalderske gaten som er dagens Apotekerveita.

Av de andre kirkene som betjente byens befolkning i middelalderen, ble fundamentene til tre avdekket i det forrige århundret. Igjen vet man ikke med sikkerhet når disse kirkene ble nedlagt, og de hadde ikke etterlatt seg noen synlige spor over bakken. De lå i området sør-øst for Vår Frue kirke, og det er bemerkelsesverdig at på Nauciers kart over byen i 1658 er det tegnet inn en åpen plass eller et torv over tomten til en av kirkene. Man kan tenke seg at etter at kirken falt sammen, ble kirketomten og gravplassen brukt til en offentlig plass, men dette vil neppe ha skjedd før etter Reformasjonen. Dette torvet ble bortregulert av Cicignon i 1681, da det nye store torv vestenfor Vår Frue kirke ble anlagt.

De andre kirkene som ble avdekket på 1800-tallet lå nærmere elven slik at murestene delvis ble lig-

gende under Cicignons Kjøpmannsgate. Litt lenger sør igjen ble det registrert noen murrester som man mener har forbindelse med Predikebrødrenes kirke og kloster. Idag står et aldershjem for eldre damer på tomten, og det heter på folkemunne at »damene bor i kloster«, men jeg vet ikke hvor langt tilbake dette kan spores. Predikebrødrene (eller Svartebrødrene) nevnes sist i 1488.

Dessverre ble disse kirkebygningene avdekket på et tidspunkt da man ikke var så nøye med dokumenteringen, og en rekke spørsmål som ville blitt stilt idag ble aldri reist. Det er kanskje merkelig at såpass verdifulle tomter ved byens havn hvor man venter å finne kjøpmannsgårder og magasinhus på bryggene, ble brukt til kirker, kirkegårder og et kloster.

Beliggenheten til 4-5 andre kirker i middelalderbyen er blitt antydnet, hovedsakelig på grunn av tilfeldige funn av menneskebein. Til tross for at man kjenner navnene eller vielsene av de mange middelalderkirker i Trondheim, savner man de topografiske opplysninger man trenger for å kunne stedfeste de forskjellige kirkene, dog foreligger det en del rekonstruksjonsforsøk.

De fleste teoriene om Trondheims grunnlegging og oppkomst går ut fra at den aller første bymessige bebyggelse var i den nord-østre delen av halvøen som er byens sentrum idag. Der, like ved elvemunningen, bygde Olav Haraldson kongsgård og kirke, og hans menn ble tildelt tomter. Disse teoriene bygger stort sett på sagaene, og særlig Snorres »Heimskringla«. Det virker kanskje litt merkelig at man ikke fra starten av tok i bruk de høyereliggende delene av halvøen, hvor Domkirken og Vår Frue kirke står idag, men istedet bosatte seg i det lavereliggende strøk mot nord. Enda merkeligere er det når man tar i betraktning at på 1000-tallet lå dette nordre området til og med lavere i forhold til havet. Landhevingsspørsmålet for Trondheimsfjorden er ikke blitt særlig gransket, men det er klart at utformin-

gen av halvøyen var ganske annerledes da Olav Haraldson satt i byen.

Hvis man ikke tar detaljene i Snorres beretning så bokstavelig, vil det være naturlig å tenke at Olav og Magnus den gode ville ha valgt det høyeste punktet på halvøyen for sine anlegg, nemlig der hvor vi finner kongsgården fra Harald Hardrådes tid og frem til midten av 1400-tallet. Hvis dette sørlige området har vært byens kongelige og geistlige sentrum gjennom middelalderen, med Domkirken og senere Erkebispegården og kannikenes residenser, så har området like nordenfor vært den borgelige byen med sine 6-7 kirker, bl.a. Vår Frue kirke som kanskje var den største og den viktigste. Den var iallefall den eneste som overlevde.

Etterhvert vil byen ha spredd seg nordover med flere brygger langs den bratte elvebredden som var byens havn, og ut mot fjorden hvor den jevne stranden og det grunne vannet var til fordel når båter skal trekkes opp på land.

Gater og hus

På bibliotekstomten har utgravningene gitt oss et nokså fullstendig bilde av en liten del av byen, med hus, gårdsplasser og gate. Bebyggelsesaktiviteten ser ut til å ha vært intens i hele middelalderen og mangfoldige bygningsfaser er representert, fra midten av 1000-tallet og frem til 1700-tallet da Krabugaten fremdeles beholdt sin gamle trasé. Gaten var trebrolagt, og det stadig skiftende gatedekket kunne fortelle at hver gårdeier langs gaten, hadde ansvar for vedlikehold av gaten utenfor sin gård. Jvf. fig. 6.

Stort sett var husene ganske beskjedne: laftede tømmerhus på ca 20 m², av og til delt i to rom ved en lettere trevegg. I en av gårdene fra ca. 1100, som er blitt avdekket var to slike hus forbundet med et mellombygg, for så å danne en større sammenhengende bygning.

I et annet eksempel fra slutten av 1200-tallet, har man bygd gården om, slik at den besto av en lang fløy delt i flere rom, isteden for separate tømmerhus. Denne fløyen lå med gavlen mot gaten. Gårdskomplekset besto av en annen fløy langs gaten. Den lukkede gårdsplassen og innkjørselen fra gaten var begge trebrolagte, og fra gårdsrommet førte en trapp opp til en overetasje. Det fantes ikke noe spor etter ildsted eller ovner, og det kan tenkes at det sto et særskilt ildhus lenger bak i gården utenfor det aktuelle utgravningsområdet.

Som tidligere nevnt, var eiendommene skilt fra hverandre med smale trebrolagte passasjer, ofte med en tildekket dreneringsrenne langs midten.

Mens selve trematerialet er meget godt bevart, er det stor variasjon i hvor mye av de enkelte husene som er bevart. Av og til er alle syllstokkene bevart - i enkelte tilfeller noen av veggstokkene også. Men svært ofte er det bare de jordgravne fundamentstolpene igjen, og de overliggende syllstokkene er helt forsvunnet. I flere tilfeller ligger svillene oppe på korte horisontale kubber som ligger med jevne mellomrom under de fire veggene.

Bevaringsgraden av gatedekket varierer også mye, fra et helt uavbrutt plankelag til situasjoner hvor kun få stokker fra underlaget ligger igjen. Årsaken ligger trolig i hvor mye man ryddet opp i området før byggearbeidet kom i gang, i hvilken grad man berget gammelt tømmer for sekundært bruk, eller om man lot restene ligge igjen, for så å forhøye bakkenivået i forhold til naboene.

Skjønt de fleste husene er bygd med lafteteknikk, ble det på utgravningstomten i Søndregate avdekket et hus med sleppveggs- eller bulhuskonstruksjon. Her var veggstokkene ført inn i loddrette noter eller spor i de kraftige hjørnestolpene, som må ha gått i full høyde opp til taket. Dette huset besto av et rom på ca. 35 m² med et tregulv og et sentralt liggende ildsted med kantsatte steiner. Det var to mindre rom

på begge sider av årestuen, og hele huset målte ca. 11 m × 6 m.

Denne sleppveggsteknikken (bulhuskonstruksjon) kjennes også under laftehus, hvor svillene ligger på fundamentstolper slik at det blir et åpent mellomrom mellom svillene og bakken. Dette tomrommet kunne fylles med lange stokker ført inn i loddrette spor i fundamentstolpene. Et lavt stakitt eller en pelerekke kunne også anvendes, og hensikten var antagelig å holde tilbake det isolerende treflislaget under husets gulv.

I 1977 håper man å kunne komme i gang med en bearbeidelse av de forskjellige fasene og en omfattende gjennomgåelse av funnmaterialet. Når de endelige resultatene foreligger vil de gi et vesentlig tilskudd til vårt kjennskap om den middelalderske byen, og de vil også kaste nytt lys over de eldre utgravningene. Samtidig planlegger man en grundig gjennomgåelse av det skriftlige materialet, som ikke alltid er blitt tolket på en helt nøytral måte.

Tre kilometer øst for den gamle middelalderbyen ligger Lade, hvor sagaene forteller at Vikingerne hadde sitt sete på 900-tallet. Etter at Olav Trygvason og Olav den hellige kom til Trøndelag og det norske folket ble kristnet nevnes ikke Lade mer: kjøpstaden eller kaupangen ved Nidelvens munning, som senere het Nidaros, overtok rollen som kongens sete. Senere ble det mer vanlig å kalle byen for Trondheim, et navn som tidligere betegnet hele distriktet, men navnet Nidaros fortsatte - og fortsetter fremdeles å bli brukt, særlig i en geistlig eller kirkelig sammenheng.

På 1100-tallet ble det bygd en steinkirke ved Lade, men hva som skjedde med det gamle vikingesetet vet ingen. Man vet ikke en gang akkurat hvor på Ladehalvøya det lå. Kanskje man skulle begynne å kaste søkelyset mot Lade før utvidelsen av boligfeltene og industribyggingen gjør det for sent. Lade på 900-

tallet bør ikke være mindreverdige enn Trondheim på 1000-tallet.

Etterord

Trondheims middelaldertopografi er blitt behandlet før - se nedenstående liste - men resultatene fra tidligere utgravninger er oftest benyttet for å bekrefte den tradisjonelle tolkningen av byens grunnleggelse og fremvekst. De få trekk fra de senere års utgravninger som er skissert i denne artikkelen antyder hvordan dette nye materialet vil komme til å gi et klarere bilde av Trondheim gjennom tidene.

Litteratur

Trondheims middelaldertopografi er behandlet i følgende verker:
Berg Henry: *Trondheim før Cicignon*. Trondheim 1951.

Samme: *Trondheims eldste byplan*, Det norske kgl. videnskabers selskabs skrifter 1964.

Blom, Grethe Authén: *St. Olavs by* (=Trondheims bys historie, bind 1). Trondheim 1956.

Mathiesen, Henr.: *Trondhjems ældre topografi*. Historisk Tidsskrift. 3. rekke II. 1-81.

Samme: *Det gamle Throndhjem*. Kristiania 1897.

Samme: *Trondhjem i senere middelalderen*. Trondhjem 1903 1905.

Utgravningene som er gjennomført i Riksantikvarens regi i Trondheim siden 1970 er ellers behandlet i følgende artikler:
Litt om utgravningene av middelalderens Nidaros 1970-72 Trondhjemske samlinger 1973.

Excavations in Trondheim 1970-72 Nicolay nr. 13 Oslo 1973.

Utgravningen av en kirke i Trondheim 1971-73 Nicolay nr. 17 Oslo 1974.

Excavations in the medieval city of Trondheim, Norway Medieval Archaeology vol. XIX. London 1975.

Excavations in Trondheim, Norway, 1971-74 Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters. Jahrgang 3. Bonn 1975.

Utgravningene på Folkebibliotekets tomt, Trondheim Nicolay nr. 21 Oslo 1976.